

Roman MATYKOWSKI
Magdalena DURA
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

TANATOTOPOGRAFIA PAMIĘCI W PRZESTRZENI PUBLICZNEJ POZNAŃ

THANATOTOPOGRAHY OF MEMORY IN THE PUBLIC SPACE OF POZNAŃ

ABSTRACT: The aim of the study is to characterise the distribution of some places of sudden death in Poznań, especially those commemorating victims of road accidents and casualties of historical events (e.g. the period of the Nazi occupation, the social protests of 1956, and the martial-law period). There is also a survey of some conceptions of cultural geography and associated disciplines dealing with such places.

KEY WORDS: thanatopography of memory, monuments, urban public space

W rozważaniach nad „małą ojczyzną” J.M. Miąskowski (1983, s. 9) wymienia najważniejsze obiekty w życiu człowieka: „[...] dom, w którym człowiek przyszedł na świat, kościół, w którym go ochrzczono, szkołę, w której nauczono go czytać i pisać, las, w którym pierwszy raz wyrzekł «kocham», by to samo usłyszeć w odpowiedzi, szpital, w którym urodził mu się syn, cmentarz, na którym są groby najbliższych [...]”. Podobnie według J. Tischnera (1998) świat życia człowieka w tradycji chrześcijańskiej wyznacza ją takie miejsca, jak dom, świątynia, warsztat pracy i cmentarz.

Nekropolie i ich lokalizacja w środowisku były przedmiotem zarówno tradycyjnych studiów z zakresu geografii religii (zob. Deffontaines 1948; Sopher 1967), jak i badań nad krajobrazem kulturowym (por. Francaviglia 1971). Pojawił się nawet postulat rozwijania dyscypliny szczegółowej – nekrogeografii, zajmującej się m.in. zmianami morfologii krajobrazu cmentarzy. Humanistyczną interpretacją przestrzeni kultury, której składnikiem są nekropolie, zajął się J. Kaczmarek (2002). Według niego (2002, s. 75) „nekropolie są [...] przestrzenią kultury życia”, pozwalającą zachować pamięć o zmarłych w życiu społeczeństwa.

Jednakże obok nekropolii we współczesnej przestrzeni kulturowej tworzą się nowe miejsca pamięci o zmarłych – i pojawia się problem „celebrowania” miejsc związanych

ze śmiercią (zob. Alderman 2002). Układ tych miejsc w przestrzeni publicznej miasta można określić mianem tanatotopologii pamięci. Etymologicznie to określenie wywodzi się od greckich słów: *thanatos* (w mitologii greckiej bóg śmierci), *topos* (miejsce) i *logos* (nauka). Koncepcja topologii pamięci została zastosowana przez M. Cranga i P.S. Travlou (2001) do ukazania relacji pomiędzy czasem, miejscem i pamięcią w opisach literackich miast, m.in. w spojrzeniu na Ateny przez G. Flauberta. Określenie to ma też związek z rozważaniami J. Kaczmarka (2004) o kontinuum ontologicznym miejsca, w którym wyróżnia on kategorię topologii bycia. Jej zadaniem – według J. Kaczmarka (2004, s. 5) – jest „określenie istoty miejsca i odkrywanie prawideł pozwalających zrozumieć wydarzenie się miejsca w życiu jednostki, grupy, społeczeństwa”.

W przestrzeni publicznej polskich miast pojawiło się w XX w. wiele oznakowanych miejsc śmierci. Jedne z nich są wyrazem pamięci zbiorowej o wydarzeniach historycznych, inne – raczej upamiętnieniem śmierci bliskiej osoby przez krąg najbliższej rodziny lub przyjaciół. Celem niniejszego opracowania jest charakterystyka upamiętnionych miejsc śmierci w przestrzeni publicznej Poznania. Inwentaryzację obiektów przeprowadzono wiosną 2007 r.; wykonano również dokumentację fotograficzną.

A.V. Seaton (1999) wyróżnił – co prawda na potrzeby analiz tanatoturystycznych – pięć kategorii miejsc śmierci: a) śmierci zadanych publicznie (np. miejsca egzekucji); b) zagłady i martyrologii, katastrof oraz śmierci znanych osób; c) specjalne miejsca pochówku (grobowce, mauzolea, krypty); d) pola bitewne oraz e) muzea zagłady i zbrodni niezwiązane bezpośrednio z miejscem śmierci. Pośrednio nawiązując do tej klasyfikacji miejsc śmierci, w Poznaniu można wyróżnić: a) miejsca katastrof drogowych (najczęściej w postaci krzyży powypadkowych); b) miejsca tortur i kaźni okresu okupacji faszystowskiej; c) miejsca tortur okresu stalinowskiego; d) miejsca śmierci powstańców wielkopolskich; e) miejsca związane z protestami pracowniczymi Czerwca 1956 r.; f) miejsca związane z zabójstwami politycznymi po wprowadzeniu stanu wojennego oraz g) miejsca związane z działaniami wojennymi na początku 1945 r.

Za pomniki – według L. Nijakowskiego (2006, s. 67) – „uznaje się przede wszystkim obiekty intencjonalnie postawione w celu upamiętnienia jakiejś osoby, procesu lub zdarzenia”. Jednakże często zaliczenie obiektów do kategorii pomników warunkuje się wymogiem pełnienia przez nie funkcji społecznych. Obiekty te należy więc rozpatrywać ze względu na: a) funkcje upamiętnienia i b) kontekst, w którym należy ujmować ich funkcje społeczne (zob. Nijakowski 2006). Charakteryzując zatem rozmieszczenie takich obiektów, trzeba zwrócić uwagę na trzy aspekty: a) wzmocnienie symboliczne, wskazujące na przesłanie pomnika w wymiarze kulturowym, b) umiejscowienie (lokalizację i sens miejsca) oraz c) relacje z otoczeniem geograficznym. Pomniki też często traktowane są raczej jako neutralne i estetyczne ozdobniki sfery publicznej miasta niż jako przejawy współczesnej wiedzy kształtującej pamięć społeczną (w wymiarze politycznym czy kulturowym). Wielu geografów kultury kładzie nacisk na wzrastającą rolę przestrzenności (*spatiality*) pomników w miejscach, gdzie stanowią one materialne tło zaistniałych wydarzeń, jak również na fakt, że te fragmenty przestrzeni publicznej

same wytwarzają nowy kontekst znaczeń poprzez swoją lokalizację oraz uwidocznioną symboliczną interpretację (zob. Johnson 2008).

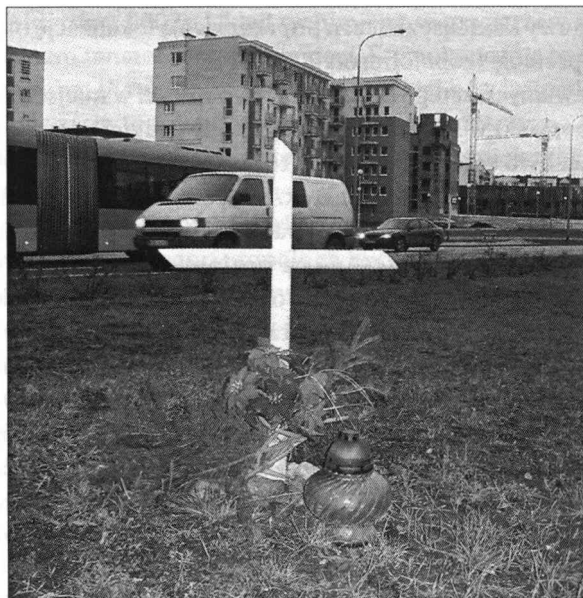
Pierwsza z omawianych kategorii obiektów to pomniki w miejscach wypadków drogowych, które to pomniki w Poznaniu pojawiły się w drugiej połowie lat 90. W 1985 r. na terenie Poznania było zarejestrowanych 161,2 tys. pojazdów, w 1995 r. było ich już 235,3 tys. sztuk, a w 2005 r. – 289,3 tys. sztuk. Silny wzrost poziomu motoryzacji w Poznaniu przyczynił się do wzrostu liczby wypadków drogowych, chociaż liczba wypadków śmiertelnych w ciągu roku oscyluje na poziomie ok. 50 osób. W 2005 r. liczba wypadków śmiertelnych spadła nawet do poziomu 34. Jednakże tylko śmierć ok. 30 ofiar takich wypadków upamiętniono w postaci pomników.

Pamięć o ofiarach wypadków została zaznaczona symbolicznie w miejscu zdarzenia – w formie krzyży metalowych albo drewnianych, umieszczonych w pasie przydrożnym (np. ulicach Lutyckiej i Dolna Wilda; zob. fot. 1) lub w pasie zieleni między dwoma pasami ruchu (np. na ulicach Grochowskiej i Witosą; zob. fot. 2). Czasem też miejsce śmierci ofiar wypadków drogowych upamiętniono niewielkim krzyżem drewnianym umieszczonym na przydrożnym drzewie (zob. fot. 3). Takie mało widoczne symboliczne znaki

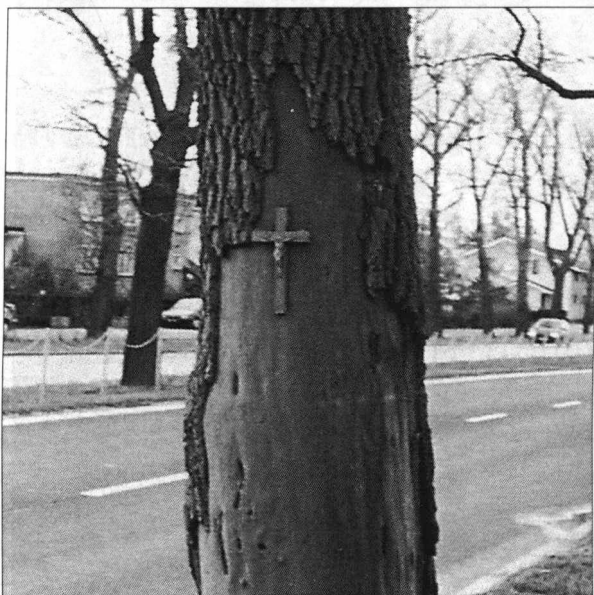
Fot. 1. Krzyż powypadkowy przy ul. Dolna Wilda

Źródło: fot. Magdalena Dura.

Fot. 2. Krzyż powypadkowy przy ul. Opieńskiego

Źródło: fot. Magdalena Dura.

Fot. 3. Drewniany krzyżyk powypadkowy przy ul. Dąbrowskiego

Źródło: fot. Roman Matykowski.

pojawiły się na drzewach przy ul. Dąbrowskiego i na skrzyżowaniu ulic Dąbrowskiego i Szamotulskiej. Niektóre krzyże przypominają pomniki na cmentarzach i zawierają szczegółowe informacje o ofierze i wypadku, inne zaś mają charakter anonimowy. Należy zwrócić uwagę, że omawiane pomniki są stawiane na ogół przez członków najbliższej rodziny zmarłych i funkcje społeczne tych obiektów są bardzo ograniczone. Wspólnota pamięci w przypadku tych obiektów liczy zazwyczaj kilka osób, choć zmieniane kwiaty i pojawiające się znicze świadczą bardziej o pamięci indywidualnej. Stawianie tych pomników dokonuje się zazwyczaj bez żadnych ustaleń z administratorami odnośnych terenów, które pełnią funkcje przestrzeni publicznej. Dlatego też w trakcie inwentaryzacji jeden z krzyży przy ul. Lutyckiej uległ likwidacji. Kilka krzyży powypadkowych zlokalizowanych jest przy zewnętrznym szlaku tranzytowym (ulice Lutycka i Lechicka), na którym odbywa się intensywny ruch pojazdów, w tym znacznej liczby pojazdów ciężarowych (ok. 20 tys. pojazdów na dobę), oraz przy ulicach łączących duże osiedla mieszkaniowe lewobrzeżnego Poznania (np. przy ul. Witosa). Jeden z takich krzyży upamiętnia też śmierć osoby na przejściu dla pieszych przy ul. Nowina (zabudowa jedno- i wielorodzinna). Ten widoczny przy przejściu dla pieszych pomnik pełni też – obok funkcji upamiętnienia – specyficzną funkcję znaku ostrzegawczego dla kierowców. Niekiedy też występują tymczasowe formy oznaczenia miejsca wypadku drogowego – w postaci wiązanek kwiatów i zniczy, często pojawiających się w okresie poprzedzającym Wszystkich Świętych (zob. fot. 4).

Fot. 4. Miejsce upamiętnienia ofiary wypadku samochodowego przy ul. Opieńskiego

Źródło: fot. Magdalena Dura.

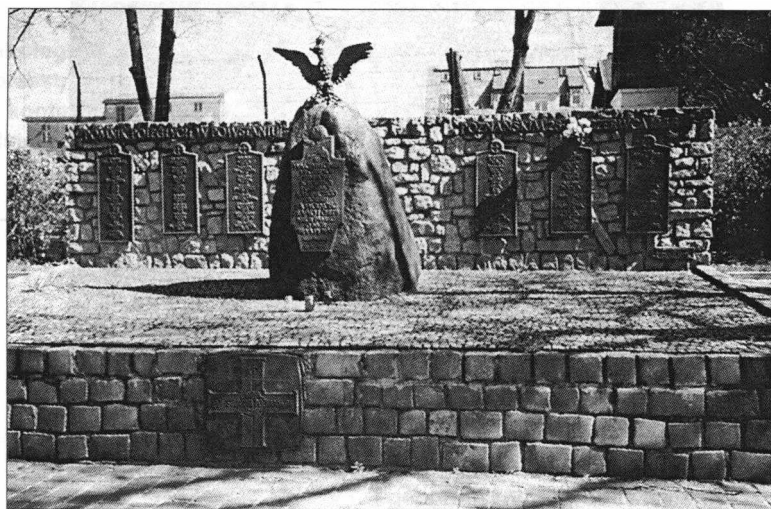
Drugą kategorię obiektów stanowią pomniki o wyraźnych funkcjach społecznych, mających na celu upamiętnienie uczestników wydarzeń historycznych w Poznaniu, a odwołujących się do kanonu pamięci narodowej. Tymi wydarzeniami były m.in. powstanie wielkopolskie z lat 1918–1919 oraz protesty społeczno-polityczne z okresu międzywojennego, Czerwca 1956 r. i okresu po wprowadzeniu stanu wojennego. Podejmując analizę upamiętniania przeszłości, należy – według A. Szpocińskiego (2004, s. 60–61) – zwrócić uwagę na: 1) wymiar jej symboli (czyli pamiętane wydarzenie, jego główni uczestnicy i wytwory kulturowe związane z tym wydarzeniem); 2) wartości, jakie są im przypisywane; 3) grupę dokonującą zawłaszczenia przeszłości i zakres kategorii jej przodków; 4) formy samej pamięci wyrażające się w tradycji, dziedzictwie i swoście rozumianej przestrzeni historycznej (traktowanej raczej jako produkt). Jak zauważa B. Korzeniewski (2007, s. 8), kształt pamięci zbiorowej zależy w dużym stopniu raczej „od zjawisk obecnych w teraźniejszości aniżeli od przebiegu wydarzeń zachodzących w przestrzeni, które mają być zapamiętane”. A zatem we współczesnym społeczeństwie pamięć zbiorowa ulega „stopniowej fragmentaryzacji, stając się raczej poszatkowanymi wyspami na morzu powszechnie panującej teraźniejszości aniżeli trwałym łodem zapewniającym warunki stabilnej reprodukcji wyobrażeń społecznych” (Korzeniewski 2007, s. 9). Taką sytuację określa się jako utratę dostępu do jednolitej, normatywnej postaci pamięci zbiorowej (zob. Nora 2001).

Trzema najważniejszymi miejscami upamiętniającymi protest społeczny pracowników w dniu 28 czerwca 1956 r. są: tablica przed bramą główną Zakładów H. Cegielskiego (obecnie ul. 28 Czerwca 1956 – miejsce wyjścia manifestujących), Pomnik Poznańskiego Czerwca, czyli tzw. Krzyże Poznańskie (plac Mickiewicza – miejsce zgromadzenia protestujących pracowników; zob. fot. 5) oraz tablica Ofiar Poznańskiego Czerwca przy ul. Kochanowskiego (w pobliżu ówczesnej siedziby Służby Bezpieczeństwa i miejsca śmierci największej liczby uczestników tego protestu; zob. fot. 6). Jak zaznaczył D.H. Alderman (2002), jedną z form upamiętnienia zamordowanych są nazwy ulic. Należy też podkreślić, że jedynym silnie zindywidualizowanym w pamięci zbiorowej bohaterem wydarzeń Czerwca 1956 r. był poległy w pobliżu ul. Kochanowskiego 13-letni R. Strzałkowski. Dlatego też odcinek sąsiedniej ulicy nazwano jego imieniem (dawna ul. Mylna), a na jej początku (od strony ul. Dąbrowskiego) umieszczono odpowiednią tablicę pamiątkową. Z reguły wymienione obiekty kulturowe – ze względu na ich symbolikę protestu społecznego i wymiar negacji ówczesnego komunistycznego systemu władzy – są wykorzystywane w trakcie rocznic tych wydarzeń, manifestacji politycznych i świąt pracowników różnych działów gospodarki. Sporydycznie są one wykorzystywane w sferze manifestacji zachowań religijnych. W czasie pielgrzymki Jana Pawła II do Polski w 1997 r. – plac Mickiewicza z Poznańskimi Krzyżami był miejscem mszy świętej i spotkania z Ojcem Świętym, a w 2006 r. na trasie przemarszu robotników z Zakładów H. Cegielskiego na ów plac odprawiono drogę krzyżową. Jednakże w 2007 r. tę przestrzeń historyczną Czerwca 1956 r. próbowały zawłaszczyć mniejszości seksualne – organizując przed Poznańskimi Krzyżami paradę równości i tolerancji.

Fot. 5. Poznańskie Krzyże na placu Mickiewicza

Źródło: fot. Roman Matykowski.

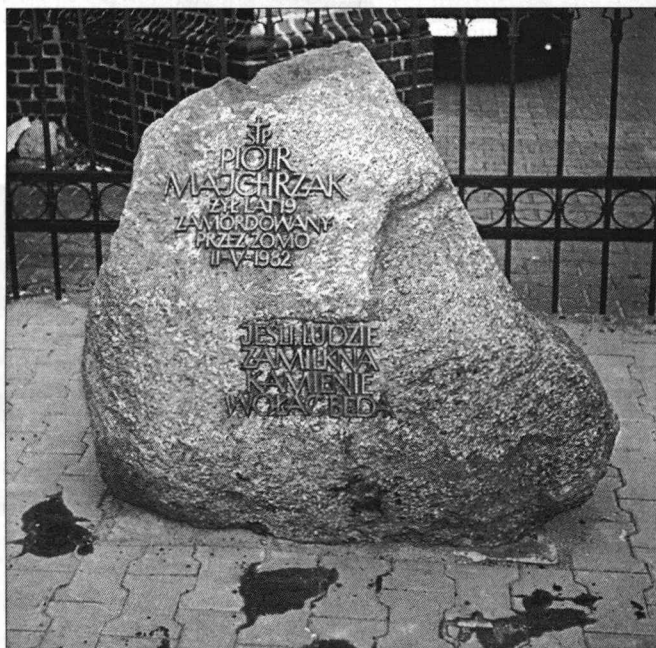
Fot. 6. Pomnik upamiętniający ofiary Czerwca 1956 r., w pobliżu ówczesnej siedziby Służby Bezpieczeństwa

Źródło: fot. Roman Matykowski.

Również w okresie międzywojennym dochodziło w Poznaniu do protestów robotniczych związanych ze świętem 1 Maja. W 1920 r. w pobliżu obecnego placu Mickiewicza zginęło 7 pracowników kolejowych. Miejsce ich śmierci upamiętnia tablica umiesz-

czona na zachodniej ścianie Zamku, a wydarzenie to było „celebrowane” sporadycznie (w trakcie Święta Pracy) w okresie Polski Ludowej.

Z kolei w okresie stanu wojennego w latach 1982–1983 w centrum Poznania zginęło dwóch młodych działaczy opozycji: P. Majchrzak i W. Cieślewicz. Zabójstwo P. Majchrzaka upamiętniono tablicą, którą umieszczono w pobliżu miejsca jego śmiertelnego pobicia na ul. Fredry – obok kościoła pw. Najświętszego Zbawiciela (zob. fot. 7). Również w miejscu zabójstwa W. Cieślewicza w pobliżu mostu Teatralnego w latach 90. zamontowano tablicę pamiątkową przy ul. Roosevelta, którą następnie umieszczono na moście. Jako trzecią bezpośrednią ofiarę stanu wojennego z Poznania (na podstawie „Wystawy ofiar stanu wojennego” na pl. Mickiewicza w 2007 r.) wymienia się o. H. Kowalczyka, który zginął tragicznie poza Poznaniem, ale symbolicznie jego śmierć upamiętniono obeliskiem przed klasztorem oo. Dominikanów w Poznaniu (al. Niepodległości).

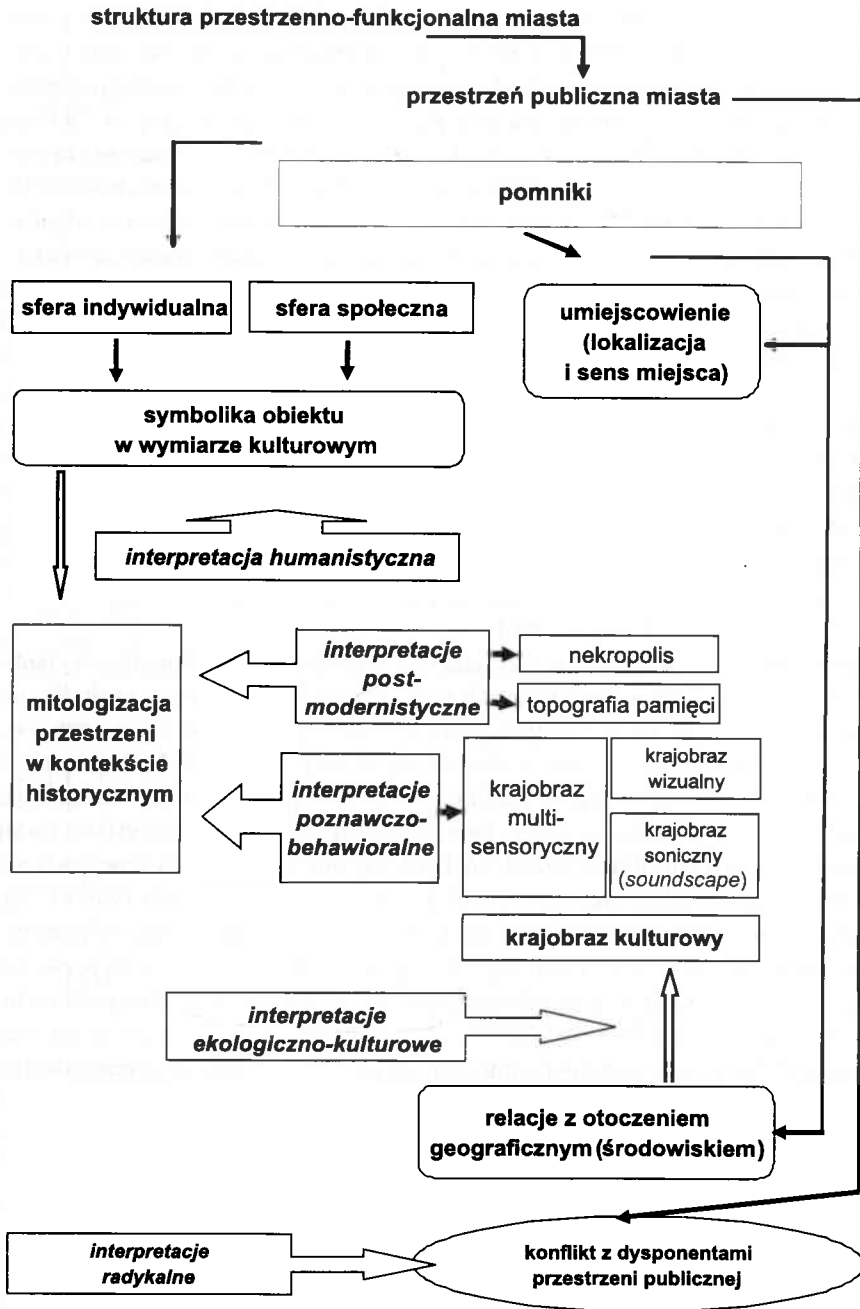

Fot. 7. Obelisk upamiętniający śmiertelne pobicie P. Majchrzaka

Źródło: fot. Roman Matykowski.

Pomniki i tablice okolicznościowe upamiętniają w przestrzeni publicznej miasta powstanie wielkopolskie, ale tylko jedna z tablic upamiętnia śmierć pierwszego poległego w powstaniu – F. Ratajczaka. Również ulica, na której poległ ów powstaniec, nosi jego imię.

Rys. 1. Model konceptualny badań nad miejscami naglej śmierci
 Źródło: opracowanie własne.

Głównym miejscem martyrologii okresu okupacji hitlerowskiej jest położony w strefie pośredniej miasta Fort VII. W 2007 r. upamiętniono wielkopolskie ofiary okupacji, odsłaniając pomnik Państwa Podziemnego i Armii Krajowej, którego elementem są symboliczne mogiły z nazwiskami poległych. Z kolei na placu przy ul. 28 Grudnia miejsce kaźni i tortur działaczy niepodległościowych w pierwszym okresie rządów komunistycznych (do 1953 r.) upamiętnia niewielki pomnik z okolicznościową tablicą.

Jak zauważa T. Pękala (2006), mieszkańcy dużych miast uczestniczą w wielu zmieniających się zbiorowościach, zatracają często poczucie historyczności, a wraz z nim poczucie realności czasu, przemijania lub stałości. Dlatego tak ważne jest wytwarzanie obiektów upamiętniających wydarzenia historyczne w przestrzeni publicznej miasta (w tym miejsca śmierci ich uczestników), i to nie tylko w formie szlaków (ścieżek) o charakterze edukacyjnym lub turystycznym, przeznaczonych szczególnie dla tana-toturystów (zob. Muszel 2007). Takie dowartościowanie przestrzeni publicznej miasta – zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i w kontekście różnych grup społecznych (w tym uczestników owych wydarzeń historycznych) – pociąga za sobą w pewnym sensie akceptację miasta jako wspólnoty, kreuje symbole wspólnotowe, do których odwołują się jednostkowe i kolektywne identyfikacje. Przestrzeń publiczna zawsze wymaga dopełnienia, które urzeczywistnia się w działaniu i doświadczeniu człowieka publicznego (zob. Miciukiewicz 2006).

Podając badania nad rozmieszczeniem i funkcjami miejsc śmierci w wypadkach drogowych, jak również w wydarzeniach historycznych – często ważnych dla mieszkańców miasta – sięga się do różnych pojęć oraz koncepcji badawczych (zob. rys. 1). Skoro w badaniach sięga się zarówno do koncepcji miejsca, jak i do funkcji symbolicznych pomników, ważna dla tego zagadnienia wydaje się interpretacja humanistyczna (zob. Jędrzejczyk 2004). Z kolei ujęcie radykalne skupia się przede wszystkim na analizie różnego rodzaju konfliktów, takich jak konflikty dotyczące krzyży powypadkowych oraz zawłaszczania publicznej przestrzeni historycznej (np. Czerwca 1956 r.). Istotne znaczenie ma też postrzeganie miejskiego krajobrazu kulturowego (wraz z pomnikami i ich otoczeniem), jak też jego przekształcenia, a zagadnienie to można rozważać na płaszczyźnie ujęć z zakresu geografii percepcji czy różnorodnych interpretacji behawioralnych. Jak zauważa R. Traba (2007, s. 57), krajobraz kulturowy może być traktowany coraz częściej jako swoisty palimpsest, „w którym zapisane są różne nakładające się na siebie warstwy przeszłości”. Analiza percepcji tych warstw przeszłości wśród mieszkańców miasta, jak również przydrożnych krzyży powypadkowych w krajobrazie wizualnym kierowców może stanowić rozwinięcie badań w tym zakresie.

Bibliografia

- Alderman D.H., 2002, *Street Names as Memorial Arenas: The Reputational Politics of Commemorating Martin Luther King Jr. in Georgia Country*, „Historical Geography”, vol. 30, s. 99–120.
- Crang M., Travlou P.S., 2001, *The City and Topologies of Memory*, „Environment and Planning D: Society and Space”, vol. 19, s. 161–177.

- Deffontaines P., 1948, *Geographie et Religions*, Gallimard, Paris.
- Francaviglia R.V., 1971, *The Cemetery as an Evolving Cultural Landscape*, „Annals of the Associations of American Geographers”, vol. 61, s. 501–509.
- Jędrzejczyk D., 2004, *Geografia humanistyczna miasta*, Dialog, Warszawa.
- Johnson N.C., 2008, *Public Memory*, [w:] J.S. Duncan, N.C. Johnson, R.H. Schein (eds.), *A Companion to Cultural Geography*, Blackwell Publishing, Maiden, s. 316–327.
- Kaczmarek J., 2002, *Nekropolie jako przestrzeń kultury*, [w:] E. Orłowska (red.), *Kultura jako przedmiot badań geograficznych. Studia teoretyczne i regionalne*, Oddział Wrocławski PTG, Wydawnictwo UWr., Wrocław, s. 75–86.
- Kaczmarek J., 2004, *Od koncepcji miejsca do geografii wykluczenia*, [w:] E. Orłowska (red.), *Kulturowy aspekt badań geograficznych. Studia teoretyczne i regionalne*, t. 4, Oddział Wrocławski PTG, Wydawnictwo UWr., Wrocław, s. 3–15.
- Korzeniewski B., 2007, *Wprowadzenie. Przemiany pamięci społecznej z perspektywy teorii kultury – polskie i niemieckie przestrzenie pamięci*, [w:] B. Korzeniewski (red.), *Przemiany pamięci społecznej a teoria kultury*, Instytut Zachodni, Poznań, s. 7–22.
- Miąskowski J.M., 1983, *Kto się boi lokalnego patriotyzmu?*, „Pomerania”, nr 4, s. 9–11.
- Miciukiewicz K., 2006, *Pomiędzy sferą publiczną a przestrzenią publiczną w mieście*, [w:] J.P. Hudzik, W. Woźniak (red.), *Sfera publiczna. Kondycja – przejawy – przemiany*, Wydawnictwo UMCS, Lublin, s. 213–232.
- Muszel M., 2007, *Tanatoturystyka – mroczna strona turystyki*, „Kultura i Społeczeństwo”, z. 1, s. 147–167.
- Nijkowski L.M., 2006, *Domeny symboliczne. Konflikty narodowe i etniczne w wymiarze symbolicznym*, Scholar, Warszawa.
- Nora P., 2001, *Czas pamięci*, „Res Publica Nova”, nr 7, s. 37–43.
- Pękala T., 2006, *Sztuka i pamięć w sferze publicznej*, [w:] J.P. Hudzik, W. Woźniak (red.), *Sfera publiczna. Kondycja – przejawy – przemiany*, Wydawnictwo UMCS, Lublin, s. 201–211.
- Seaton A.V., 1999, *War and Thanatourism: Waterloo 1815-1914*, „Annals of Tourism Research”, vol. 26, s. 130–158.
- Sopher D.E., 1967, *Geography of Religions*, Prentice-Hall, New York.
- Szpociński A., 2004, *Tworzenie przestrzeni historycznej jako odpowiedź na nostalgię*, „Kultura Współczesna”, nr 1, s. 58–67.
- Tischner J., 1998, *Filozofia dramatu*, Wydawnictwo Znak, Kraków.
- Traba R., 2007, *Społeczne ramy czytania historii*, [w:] B. Korzeniewski (red.), *Przemiany pamięci społecznej a teoria kultury*, Instytut Zachodni, Poznań, s. 43–62.

TANATOTOPOGRAFIA PAMIĘCI W PRZESTRZENI PUBLICZNEJ MIASTA POZNANIA

ABSTRAKT: Nekropolie i ich lokalizacja w środowisku były przedmiotem tradycyjnych studiów z zakresu geografii religii, jak również badań nad krajobrazem kulturowym. Pojawił się nawet postulat rozwijania dyscypliny szczegółowej – nekrogeografii, zajmującej się m.in. zmianami morfologii krajobrazu cmentarzy. Humanistyczną interpretacją przestrzeni kultury, której składnikiem są nekropolie, zajął się J. Kaczmarek. Według niego „nekropolie są przestrzenią kultury życia”, pozwalającą zachować pamięć o zmarłych w życiu społeczeństwa.

Jednakże obok nekropolii we współczesnej przestrzeni kulturowej powstają nowe miejsca pamięci o zmarłych – i pojawia się problem upamiętnienia miejsc związanych ze śmiercią. Układ tych miejsc w przestrzeni publicznej miasta można określić mianem tanatotopologii pamięci. Etymologia tego określenia wywodzi się od greckich słów: *thanatos* (oznaczającego w mitologii greckiej boga śmierci), *topos* (oznaczającego miejsce) i *logos* (oznaczającego naukę). Koncepcja topologii pamięci została zastosowana przez M. Cranga i P.S. Travlou do przedstawienia relacji pomiędzy czasem, miejscem i pamięcią w opisach literackich miast, m.in. spojrzeniu na Ateny przez Flauberta. Określenie to nawiązuje też do rozważań J. Kacz-

marka o kontinuum ontologicznym miejsca, w którym wyróżnia on kategorię topologii bycia. Jej zadaniem – według przywołanego autora – jest „określenie istoty miejsca i odkrywanie prawideł pozwalających zrozumieć wydarzenie się miejsca w życiu jednostki, grupy, społeczeństwa”.

W przestrzeni publicznej polskich miast pojawiło się w XX w. wiele oznakowanych miejsc śmierci. Jedne z nich są wyrazem pamięci zbiorowej o wydarzeniach historycznych, inne – wyrazem chęci upamiętnienia miejsca śmierci bliskiej osoby przez krąg najbliższej rodziny lub przyjaciół.

Celem niniejszego opracowania jest charakterystyka upamiętnionych miejsc śmierci w przestrzeni publicznej Poznania.

SŁOWA KLUCZOWE: tanatotopografia pamięci, przerzeń publiczna miasta